

РЕЦЕНЗІЯ

кандидата педагогічних наук, доцента, професора кафедри фортепіанного виконавства та педагогіки мистецтва факультету мистецтв імені Анатолія Авдієвського Українського державного університету імені Михайла Драгоманова Глазунової Ірини Кимівни на дисертацію Яремчук Ярослава Леонтійовича «Формування умінь імпровізації у майбутніх викладачів баяна-акордеона в процесі інструментально-виконавської підготовки», поданої на здобуття наукового ступеня доктора філософії в галузі знань 01 Освіта\Педагогіка за спеціальністю 014 Середня освіта (музичне мистецтво)

Актуальність теми дисертаційного дослідження. Дисертаційне дослідження присвячене висвітленню методики формування умінь імпровізації у майбутніх викладачів баяна-акордеона у процесі інструментально-виконавської підготовки. У роботі здійснено ретроспективний аналіз поняття «імпровізація», його розуміння в різні часи. Здатність до імпровізації проявляється в різноманітних видах музичної діяльності, де головною діяльністю є інструментальне виконавство, яке задіяне майже у всіх різновидах музично-педагогічної роботи майбутнього педагога-музиканта. Просвітницька діяльність майбутнього викладача мистецьких дисциплін є неможливою без інструментального виконавства. Жоден урок музичного мистецтва потребує його систематичного залучення. У дисертаційному дослідженні імпровізація розглядається як специфічний художній прийом виконавця, що виявляється у нестандартному творчому мисленні, відносно вільній інтерпретації та вільному виконанні.

Таким чином, актуальність теми дослідження Яремчук Ярослава Леонтійовича визначається нагальними потребами педагогічної діяльності майбутнього вчителя музичного мистецтва в забезпеченні високої якості його інструментально-виконавської підготовки.

Зроблений дисертантом детальний аналіз дав змогу з'ясувати, що існуючий на сьогоднішній день педагогічний інструментарій для формування умінь імпровізації студентів факультетів мистецтв педагогічних університетів є недостатньо розробленим, неструктурованим і некласифікованим у

відповідності до стадіального характеру імпровізаційного процесу, незважаючи на те, що для професійного провадження уроків музичного мистецтва студенти, після закінчення музично-педагогічного ЗВО, зобов'язані володіти сформованими вміннями імпровізації в контексті власного інструментального виконавства.

Актуальність методики, яка розв'яже суперечності між зростаючими вимогами закладів середньої освіти до удосконалення фахової діяльності вчителя музичного мистецтва у галузі організації колективного музикування школярів, провадження музично-виконавської просвітницької діяльності, організації загальношкільних музичних святкових заходів і відсутністю стратегічного методичного напрямку щодо активізації процесів формування умінь імпровізації саме в інструментальному (баян-акордеон) виконавстві у майбутніх учителів музичного мистецтва, спрямованих на фундаментальне й планомірне оволодіння знаннями й вміннями фахового музичного виконавства – не викликає сумніву.

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій. Аналіз дисертаційного дослідження Яремчук Ярослава Леонтійовича дав змогу з'ясувати наступне: у роботі обґрунтовано актуальність теми, чітко визначено і розкрито категоріально-понятійний апарат, відповідно до мети визначено завдання дослідження. Проаналізовано значну кількість першоджерел, що свідчить про вагомість теоретичної складової даного дослідження, яке є логічно систематизованим і розглядається згідно обраної тематики.

Дисертаційна робота підтверджується цитатами з авторитетних джерел, які відображають сучасну точку зору на досліджену проблему. Тема дослідження розкрита, завдання виконано, обґрунтовано висновки, які мають практичне значення для вдосконалення процесу інструментально-виконавської підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва. Доведена доцільність використаних теоретичних та емпіричних методів дослідження, результати яких довели ефективність запропонованої методики.

Автор чітко окреслює позиції щодо **наукової новизни дисертації**, а саме: уперше - розроблено методику формування умінь імпровізації у майбутніх викладачів баяна-акордеона в процесі інструментально-виконавської підготовки;

- розроблено критеріальний апарат та діагностичний інструментарій для перевірки стану сформованості умінь імпровізації у майбутніх викладачів баяна-акордеона в процесі інструментально-виконавської підготовки;

- обґрунтовано організаційно-методичну модель формування умінь імпровізації у майбутніх викладачів баяна-акордеона в процесі інструментально-виконавської підготовки.

Зміст та завершеність дисертаційного дослідження.

У першому, теоретичному розділі роботи дисертант розглядає імпровізацію в процесі її становлення, яка сформувалася у складну систему з різноманітними жанрами, стилями і напрямками. Визначає роль музичної імпровізації та її засобів у сучасному інструментальному виконавстві як специфічний художній прийом виконавця, що виявляється у нестандартному творчому мисленні, відносно вільній інтерпретації та вільному виконанні.

Важливим у дослідженні виступає розгляд видів імпровізації та особливості формування умінь досліджуваного феномена у майбутніх викладачів баяна-акордеона. У баянно-акордеонному музикуванні всі види імпровізації взаємопов'язані й утворюють певну ієрархію. Розглядаючи в контексті імпровізації такі види практичної інструментальної діяльності як гра на слух, читання нот з листа, транспонування, - гру на слух дисертант визначає особливим видом художньої творчості та інструментального імпровізування. Відповідно, гра на слух розглядається з двох сторін: як власне рухо-моторний акт і як виконавський процес, націлений в результаті на вироблення практичних умінь імпровізації.

Заслугує на увагу визначення інструментального музикування, що перебуває в руслі загальної професіоналізації ігрових умінь і навичок, заснованим на функціонуванні основних спеціальних здібностей, таких як: емоційно сприймати звуковисотність, відчувати і відтворювати ритм, довільно оперувати музично-слуховими уявленнями. За сприятливих педагогічних умов відсутність природної здатності грати на слух можна компенсувати виробленням відповідного уміння.

Музикування без нот створює унікальну можливість активізувати не тільки слухові та рухові ресурси, а й стає засобом вивчення закономірностей живої музичної мови за допомогою їх усвідомлення. Використання звукових образів у процесі імпровізації пов'язано з усвідомленням їх тональності, темпу, фактури конкретного музичного матеріалу.

Автором доводиться, що музично-слухові навички стають інструментом роботи і надають реальний вплив на виконавський процес лише за умови повного оволодіння ними. Досконале засвоєння цих навичок передбачає вільне їх використання у будь-якому вигляді виконавчої діяльності: під час гри по слуху, по нотах у максимально можливому темпі, під час виконання завдань будь-якої складності. *Сформовані навички гри на слух сприяють розвитку імпровізаційних умінь, творчої фантазії і мислення, виконавської техніки, пам'яті музиканта.*

У контексті сучасних наукових досліджень Ярославом Леонтійовичем доведено, що імпровізаційні уміння складаються з упорядкованого ряду операцій. Вони мають спільну мету і готовність застосовувати їх у варіативних ситуаціях. Враховуючи, що загальним об'єднуючим елементом умінь є дія, а також етапи виконання дій, навчання імпровізацій передбачає: дії з первинного засвоєння інформації (рівень початкового теоретичного осмислення); дії щодо наступного застосування конкретних знань (рівень виконавського здійснення того, що було попередньо проаналізовано); дії щодо засвоєння загальних способів діяльності (рівень вільного музикування з демонстрацією імпровізаторських здібностей).

Дисертантом зазначено, що складність формування імпровізаційних умінь у процесі інструментального навчання полягає у всіх його проявах: музично-слуховому і рухово-моторному. *Відповідно заняття в інструментальному класі створюють унікальні можливості для розвитку і формування у молодих виконавців імпровізаційних умінь.*

Автор робить висновок: тактильно-рухові реакції під час створення музичної імпровізації відбуваються тільки у поєднанні з образним і слуховим уявленням; створення окремих ланок у процесі музичної імпровізації може

відбуватися як на свідомому, так і на підсвідомому (сенсорному та субсенсорному) рівнях; однією з ключових умов створення музичної імпровізації є взаємозв'язок між слуховою виразністю та моторною підготовкою рук, тобто слуховими та моторними навичками; сенсорно-моторна антипатія формується двома шляхами: від слуху до моторики і від моторики до слуху.

У другому розділі дисертації «Методичні засади формування умінь імпровізації у майбутніх викладачів баяна-акордеона в процесі інструментально-виконавської підготовки» дисертантом влучно визначено зміст і структуру імпровізаційних умінь у майбутніх викладачів баяна-акордеона в процесі їх інструментально-виконавської підготовки (мотиваційно-емоційний; аналітичний; психомоторний; креативний компоненти), провідні науково-методологічні підходи, спеціальні педагогічні принципи та необхідні для ефективного навчального процесу педагогічні умови.

Заслуговує на схвалення запропонована дисертантом авторська організаційно-методична модель, яка складається з трьох блоків – методологічно-цільового, процесуально-змістового та структурно-результативного і розкриває особливості формування імпровізаційних умінь у процесі інструментально-виконавської підготовки студентів. Ця модель базується на поєднанні індивідуальних, колективних і самостійних форм роботи, а також враховує музичні здібності студентів та їх довузівську підготовку.

У третьому розділі дисертації «Дослідно-експериментальна робота з формування умінь імпровізації у майбутніх викладачів баяна-акордеона в процесі інструментально-виконавської підготовки» визначено критерії сформованості умінь імпровізації у майбутніх викладачів баяна-акордеону, а саме: мотиваційно-емоційний, аналітико-прогностичний, операційно-виконавський, творчодіяльнісний, та відповідні показники досліджуваного феномена. Розроблено комплекс діагностичних завдань, який дає змогу з'ясувати рівні сформованості (високий, середній, та низький) визначених структурних компонентів.

Важливим здобутком дисертаційної роботи вважаємо проведення необхідної організаційно-змістовної роботи, визначення оптимальних форм організації навчальних занять, розроблення змісту творчих завдань та анкет для виявлення мотивації студентів до імпровізації. Формувальний експеримент поділений на три етапи: аналітичний, практико-діяльнісний, імпровізаційно-творчий. На кожному з етапів використовувалися відповідні методи навчання такі, як: аналіз запропонованого музичного матеріалу, осмислення функціонально-гармонічного змісту виконуваного, поділ складної дії на більш прості, що виконуються як відносно самостійні (гра на слух, гармонізація мелодії, аналіз та моделювання, фактурна інтерпретація, транспонування та ін.) тощо.

Значущість дослідження для науки і практики та шляхи його використання. Практична значущість дослідження Яремчук Ярослава Леонтійовича визначається можливістю використання матеріалів дослідження для оновлення змісту навчальних курсів з інструментально-виконавської підготовки студентів музично-педагогічних навчальних закладів; експериментально перевірених методичних засад та принципів формування умінь імпровізації, а також педагогічних умов для формування даного феномена; у залученні матеріалів дисертаційної роботи для створення посібників, підручників, методичних рекомендацій, типових та робочих програм з навчальних курсів «Спеціальний інструмент», «Додатковий інструмент», «Виконавський практикум» та ін., уточнення планів і програм у циклі дисциплін професійної підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва

Повнота викладу результатів дослідження в опублікованих працях. Основні теоретичні положення, результати та висновки дисертаційного дослідження Яремчук Ярослава Леонтійовича висвітлено в 4 одноосібних науково-методичних публікаціях (з них 3 - у наукових фахових виданнях України з педагогіки, одна - у зарубіжному науковому виданні).

Висновок щодо відповідності дисертації встановленим нормам.

Вважаємо, що дисертаційне дослідження Яремчук Ярослава Леонтійовича «Формування умінь імпровізації у майбутніх викладачів баяна-акордеона в процесі інструментально-виконавської підготовки» відповідає вимогам Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 р. № 44 і може бути рекомендоване до захисту у разовій спеціалізованій вченій раді зі спеціальності 014 Середня освіта (музичне мистецтво).

Рецензент:

кандидат пед. наук, доцент, професор
кафедри фортепіанного виконавства та
педагогіки мистецтва

факультету мистецтв імені Анатолія Авдієвського
Українського державного університету
імені Михайла Драгоманова

